

Клещова Оксана. Типові відхилення від норми в сучасному українському мовленні. *Образне слово Луганщини* : матеріали ІХ регіон. наук.-практ. конф. з укр. мови. Вип. 9. Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. С. 127–130.

ТИПОВІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД НОРМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Оксана Клещова (ЛНУ імені Тараса Шевченка, доцент)

Чим же характеризується мова пересічного випускника середнього навчального закладу? Передусім, на жаль, убогим лексичним запасом слів, примітивними лексичними конструкціями, активізацією паразитизмів, серед котрих на першому місці слова-покручі: „*тіпа, вроді, кароче, вопше*”. Важко назвати рідкісними в устах учнівства та студентства вульгаризми та слабо завуальовані їх замітники-евфемізми на зразок „*блін, йолкі*”. На всіх мовних рівнях спостерігається відхилення від норми. На жаль, сфера зразкового літературного мовлення звузилася до невеликого кола мовців, стала елітарною.

Розглянемо типові відхилення від норми в сучасному українському мовленні на різних рівнях мови.

Помилки на *лексичному рівні* переважно спричинені недоречними запозиченнями з російської мови. До найпоширеніших належать такі суржикові лексеми, як:

*бедро – стегно,
бувший – колишній,
бутылка – пляшка,
ведучий – провідний,
відкритка – листівка,
груз – вантаж,
грузовик – вантажівка,
желудок – шлунок,
кип'яток – окріп,
клубніка – полуниця,
клюква – журавлина,
командировка – відрядження,*

*кошельок – гаманець,
ладно – гаразд, добре,
наоборот – навпаки,
насморк – нежить,
позвоночник – хребет,
пожалуста – будь ласка,
порок – вада,
столова – їдальня,
ужас – жах,
утюг – праска,
тормозити – гальмувати,
язва – виразка.*

Семантичні спотворення слів є наслідком бездумного позичання російських лексем у випадках, де українські відповідники мають чітке смислове розмежування:

вияснити – з'ясувати,
загубити – втратити,
кут – ріг,
помішати – завадити,
настоювати – наполягати,

неділя – тиждень,
область – галузь, сфера, царина,
ображати – кривдити,
положення – становище, стан,
рахувати – вважати.

Через власне недбальство спотворюємо **словотвірну** структуру рідної мови. Шляхом бездумного копіювання російських словотвірних структур виникли слова-покручі на зразок:

безпощадний – нещадний,
виставочний – виставковий,
дарити – дарувати,
жилий – житловий,
ножниці – ножиці,

обезболювати – знеболювати,
признак – ознака,
руйнуючий – руйнівний,
стальний – сталевий,
текучий, біжучий – поточний.

На рівні **морфології** (словозміни) зафіксовано різнотипні помилки, спричинені впливом діалектного оточення або ж інтерференцією російськомовних граматичних форм:

гривнів – гривень,
гостра біль – гострий біль,
бачуть – бачать,
паспорта' – паспорти',
по селах і містах – по селах і містах.

по дорогам – дорогами,
саме головне – найголовніше,
шестидесяти – шістдесяти,
давайте подумаємо – подумаймо,

Синтаксичні помилки зводяться переважно до:

а) хибних дієслівних керувань і хибних прийменникових (безприйменникових) конструкцій:

вчитися музиці – вчитися музики,
знущатися над кимось – знущатися з когось,
дякую вас – дякую вам,
вона краще всіх – краща за всіх, або від усіх, або ніж усі;
відповідно плану – відповідно до плану,
згідно закону – згідно з (із) законом,
заступник директора по виховній роботі – з виховної роботи,
розмовляти на іспанській мові – розмовляти іспанською мовою;

б) нелогічної сполучуваності слів: більша половина – більша частина або більш як половина; вийшовши з кімнати, у мене був

поганий настрій – вийшовши з кімнати, я мав поганий настрій або коли я вийшов із кімнати, у мене був поганий настрій;

в) калькування російських словосполук типу *приймати участь, заключити договір* (правильно *брати участь, укласти договір або угоду*).

Зафіксовано також помилки на *фразеологічному рівні*, які полягають в автоматичному пересаджуванні стійких словосполучень російської мови на український ґрунт:

*від нічого робити – знічев'я,
все рівно – однаково, байдуже, все одно,
книжковий магазин – книгарня,
п'яний в доску – п'яний як чіп,
скатертю дорога – з Богом, Парасю,
куди очі дивляться – навання,
музей під відкритим небом – музей просто неба,
нанести удар – завдати удару,
не в своїй тарілці – ні в сих, ні в тих,
потерпіти поразку – зазнати поразки.*

Мимоволі занедбуємо давні запозичення, котрі вже сприймалися як питомі, і вживаємо ті, що є новішими запозиченнями, котрі проникли до української мови через російську: *зонтик, лимон, резинка* – порівняймо: *парасолька, цитрина, гумка*.

Після далеко неповного переліку сумних мовленнєвих фактів годиться подумати над їх причинами. Ми ще довго, мабуть, відчуватимемо наслідки національно-мовної політики минулого, коли українська мова функціонувала в умовах бездержавності. Сьогодні українська мова – державна мова України, як і сама країна, стає престижною, цікавою й для інших держав Європи і не тільки.

І закінчити хочеться словами Ірини Вільде: „Слова – це кольорові камінці. Мало їх назбирати – треба ще навчитися з них викладати візерунки”.

